

ÇİN, KUŞAK YOL VE TÜRKİYE

Prof. Dr. R. Kutay KARACA

RAPOR

ÇİN, KUŞAK YOL VE TÜRKİYE

Prof. Dr. R. Kutay KARACA

Diplomasi Araştırmaları Derneği
Association for Research on Diplomacy

COPYRIGHT © 2019

Bu yayının tüm hakları DARD Diplomasi Araştırmaları Derneği'ne aittir. DARD'ın izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik (fotokopi, kayıt ve bilgi depolama vd.) yollarla basımı, yayımı, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Kaynak göstermek suretiyle alıntı yapılabilir.

DARD RAPORLARI 1

17 TEMMUZ 2019

DARD | DİPLOMASİ ARAŞTIRMALARI DERNEĞİ

Karaman Mahallesi Tuna Caddesi Karaman Dernekler
Yerleşkesi No: 59 Nilüfer - Bursa - TÜRKİYE

Tel: +90 (224) 294 11 65 | bilgi@diplomasiarastirmalari.org.tr

👉 diplomasiarastirmalari.org.tr   dard2018 dard.2018

ÇİN, KUŞAK YOL VE TÜRKİYE

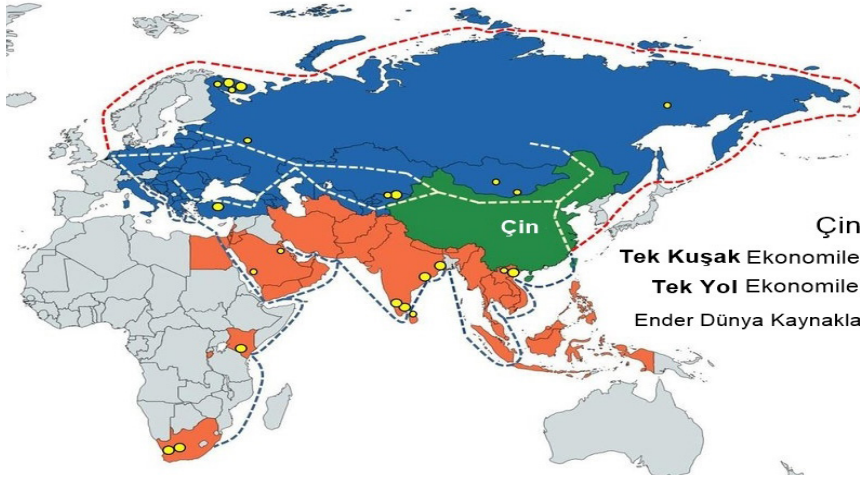
Günümüz uluslararası kamuoyunda en fazla tartışılan devlet Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC) yani kısa ismiyle Çin'dir. Çin'in 1978 yılında Deng Şioping'in iktidarında ortaya konan büyük stratejinin ilk evresi, planlı ekonomi modeliyle ekonomik güç olma amaçlamıştır. Bu planlamanın yarattığı ekonomik gelişim ile Çin, Soğuk Savaş Sonrası Dönem'de uluslararası sistemde oluşan boşluğu iyi değerlendirmiştir. Bu değerlendirmenin sonucunda hızla büyüyen ekonomi 1990'ların ortalarından itibaren meyvesini vermeye başlamış ve tüm dikkatleri Çin'in üzerine yoğunlaştırmıştır.

Fazlasıyla sorulan soru ise bu ekonomik gelişimin mevcut sisteme meydan okumaya dönüşüp, dönüşmeyeceğidir. Uluslararası kamuoyu hala bu sorunun cevabını aramaktadır. Bu cevabı zorlaştıran ise diğer evrelerin kısa ve orta vadede ne kadar gerçekleştirilebileceğiyle ilgilidir. Büyük stratejinin ikinci hedefi bölgesel kaynakların Çin'e akıtılması ve Tayvan'ın ana kıtaya katılması olurken, son evre tüm bu gelişmişliğin askeri anlamda güç olmak için kullanılarak bir süper güç yaratılmasıdır. Kendisinden önceki hiçbir liderin vurgu yapmadığı süper güç olma hayalini Xi Jinping "100. yılında Çin halkının gurur duyacağı bir süper güç yaratacakları" açıklamasıyla ilk defa son Parti Kongresi'nde dile getirmiştir.

Çin gerçekten 30 yıl içerisinde bir süper güç olarak karşımıza çıkabilecek midir? Süper güç olmak için büyük güçlerle sistem içerisinde nasıl bir çatışma ve/veya uzlaşma içerisinde olacaktır? Mevcut iç sorunları süper güç hayalini gerçekleştirmenin önünde engel mi olacaktır? Tüm bu sorular çerçevesinde Xi'nin hedefinin ne kadar gerçekçi olduğunu zaman bizlere gösterecektir. Ama sayısal verileri de kullanarak bir analiz yaparsak 1990-2000 yılları arasında ekonomik büyüme ortalama % 9,38, 2001-2010 yılları arasında % 9,57, 2011-2018 ise % 7,58 olmuştur. Dolayısıyla 28 yıllık süreçte ortalama % 8,84 büyüyen bir ekonomiden bahsediyoruz. Bu büyümenin

yanında satın alma paritesine göre kişi başına düşen Gayri Safi Milli Hâsıla 1990'da 317 dolarken 2018'de 9.700 dolarlara yükselmiştir. Ayrıca Çin'in dünyanın en fazla doğrudan yatırım çeken devleti olduğu da unutulmamalıdır. Tüm bu olumlu rakamlara rağmen Çin ekonomisinin yadsınamayacak sorunları da vardır. Bunların başında ekonominin istikrarı için sanayide kullanılacak enerjide ithalata bağımlılık gelmektedir. Çin, kullandığı enerjinin % 70'inden fazlasını ithal etmektedir. Enerji yollarının (deniz) ABD donanmasının kontrolünde olması Çin için ayrı bir güvenlik sıkıntısı yaratmaktadır. Kaynak devletlerle kurulan diplomatik ilişkilerin odak noktasını ise enerji arz ve güvenliği yani “enerji diplomasisi” oluşturmaktadır.

Diğer bir sorun da ekonominin doğrudan yatırımların etkisinde yürütülmesidir. Çin'in doğrudan yatırım çekmesinin iki temel nedeni vardır. Bunların ilki hammadde bulmanın kolaylığı, diğeri ise ucuz iş gücüdür. Bu iki etken de diğer devletlerin Çin ile olan rekabetini zorlaştırmaktadır. Önemli diğer bir sorun ise bölgeler arası refah seviyesindeki büyük farklardır. Bu büyük farklar eğitim ve sağlık gibi devletin doğrudan üstlendiği yükümlülüklerde de görülmektedir. Refah seviyesindeki farklar bazı bölgelerin çok daha fazla göç almasına neden olmaktadır. Bunların yanında emeklilik, sigorta ve bankacılık sistemlerinin yeterince gelişmemesi yaşanan nüfus üzerinde

olumsuz etki yaratmaktadır. Bilindiği üzere Çin için ekonomik istikrar, tarih boyunca en önemli sorun olmuştur ve işsizlik ile kıtlığın önüne geçmek için büyük önem taşımaya devam etmektedir. Bu nedenle Çin, ekonomik anlamda bağımlılıklarını yok etmeden uluslararası sistemde büyük rekabetlere girmekten kaçınacaktır.¹

Bugün yaşandığı iddia edilen ABD ile Çin arasındaki Ticaret Savaşı/Ekonomik Savaş'ın Çin tarafından istenmeyen bir durum olduğu kesindir. İki devlet arasındaki ekonomik bağımlılık (ticaret hacmi, hazine bonosu, dolar rezervi vb.) neredeyse 7 trilyon dolarlık bir karşılıklı bağımlılık yaratmaktadır. ABD'nin Çin'e yönelik bu ekonomik tavrı, kurdukları ekonomik sistemde kendilerine meydan okuyacak bir gücün çıkmasını engelleme ya da geciktirme amaçlıdır.

Bununla birlikte D. Trump'ın iktidarıyla başlayan Çin'e yönelik ekonomik yaptırımlar ise ABD'nin Çin'e olan ticaret açığını azaltmamıştır. Bir diğer sorun ise büyüyen ekonominin yeterince markalaşamamasıdır. Çin bu olumsuzluğu büyük markaları satın alarak gidermeye çalışmaktadır. IBM'in bilgisayar bölümünün alınarak Lenova yapılması, Volvo'nun satın alınması bu duruma verilebilecek örneklerdendir. Ayrıca bilindiği üzere Çin teknolojiye en çok yatırım yapan devletlerin başında gelmektedir. Teknolojinin yanı sıra yenilenebilir enerji, yapay zeka vb. konularda da dünya liderliğine yükselmiştir. Bu yükseliş bugün yaşanan Huawei Sorunu'nun da temel nedenidir.

¹ Harita tarafımızdan Türkçeleştirilmiş olup, orijinali için bkz., https://www.researchgate.net/figure/The-Belt-and-Road-Initiative-Roadmap-including-REE-sources-found-in-countries-involved_fig1_326271770 (e.t. 16.07.2019)

Verdiğimiz örneklerden de anlaşıldığı üzere Çin bugün ABD ile olan rekabetinde ekonomik gücünü ön plana çıkartmayı hedeflemektedir. Bu planın ana parçası ise Kuşak Yol Projesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Dünya Bankası rakamlarına göre, proje içerisindeki devletler, küresel Gayri Safi Yurt İçi Hasıla'nın % 30'undan fazlasını, dünya nüfusunun % 62'sini ve bilinen enerji rezervlerinin % 75'ini oluşturmaktadırlar. Ancak Kuşak Yol Projesi'ni salt ekonomik proje olarak değerlendirmemek ve Çin'in tabiri ile yalnızca bir kalkınma projesi olduğunu düşünmemek gerekir. Keza proje fazlasıyla kültürel ve dış politik unsurlar da içermektedir.

Zira 13. Beş Yıllık (2016-2020) planda Kültür Endüstrisi'nin 2020 yılına kadar ulusal ekonominin bir ayağı haline getirilmesi hedeflenmiştir. Kültür sektörü ve ilgili işletmelerin toplam geliri 2018 yılında, bir önceki yıla göre % 8,2 artarak 8,93 trilyon yuan (yaklaşık 1,33 trilyon dolar) seviyesine ulaşmıştır. Bunun yanı sıra British Council, Alliance Française ve Goethe-Institut benzeri Konfüçyüs Enstitüleri kurulmuştur. Dünyanın 154 devletinde 548 Konfüçyüs Enstitüsü ve 1070 Konfüçyüs Sınıfı bulunmaktadır. Bu enstitülerin 249'u yani neredeyse yarıya yakını, sınıfların ise 341'i yani 1/3'ü Kuşak Yol bünyesinde ki devletlerdedir. Bu kurumlar hiç şüphesiz Çin'in Kuşak Yol boyunca, güzergâhtaki halklarla çok daha kolay iletişim kurmasının en temel yolu olacaktır.

Tüm veriler içinde diğer devletlerden Çin'i farklı kılan önemli unsur son yıllarda eğitime ve bilim-teknolojiye ayırdığı bütçenin yüksekliğidir. 2018 toplam bütçesi 3,3 trilyon dolardır ve bu bütçenin 49,2 milyar doları bilim-teknolojiye, 27 milyar doları ise eğitime ayrılmıştır. Çin'in yakın çevresindeki Kuşak Yol devletlerinin hiçbirisi eğitime ve bilim-teknolojiye bu kadar yüksek bütçeleri ayırabilecek durumda değildir. Nitekim Çin'in yakın çevresindeki Kuşak Yol devletleri olan Özbekistan, Türkmenistan, Tacikistan, Moğolistan, Kazakistan ve Afganistan'ın 2018 yılı toplam bütçeleri 65,4 milyar dolardır ve bu rakam Çin'in eğitime ve bilim-teknolojiye ayırdığı bütçenin altındadır. Çin'in eğitime ve bilim-teknolojiye ayırdığı bütçe İran, Myanmar, Singapur gibi devletlerin bütçelerineye denktir. Türkiye'nin toplam bütçesinin neredeyse yarısına eşittir. Bu kapsamda aktardığımız devletlerin yumuşak güç bağlamında Çin'e yönelik bir eğitim, bilim-teknoloji politikası geliştirmesi çok zordur. Dolayısıyla eğitim ve bilim-teknolojinin yumuşak gücün içerisinde uygulanması Çin adına tek taraflı bir hale gelecektir.

Kuşak Yol içerisindeki projeler benzeri görülmemiş düzeyde bir yatırım finansmanı gerektirmektedir. Bu finansman incelendiğinde Çin Kalkınma Bankası'nın, 60 devlette 890 milyar doların üzerinde değere sahip 900'den fazla projeye finans sağladığı görülmektedir. Çin Merkez Bankası 2016 - 2018 yılları arasında 100 milyar dolar civarında borç vermiştir. Çin Sanayi ve Ticaret Bankası (ICBC) ise 159 milyar dolar değerinde yaklaşık 130 projeyi onaylamak için incelemeye almıştır. Bu rakamlar 2. Dünya Savaşı sonrasında 16 Avrupa devletini kapsayan Marshall Planı'nın çağdaş eşdeğer maliyeti olan 150 milyar dolar ile karşılaştırıldığında, Kuşak Yol'un kapsamı çok daha belirgin hale gelmektedir.

Bu noktada temel soru Çin'in bu yatırımların geri dönüşümünü nasıl sağlayacağıdır. ABD I.Dünya Savaşı'ndan itibaren Avrupa'ya yaptığı yardımların karşılığını, Avrupa'yı ekonomik, siyasi ve askeri anlamda kendi çıkarları doğrultusunda şekillendirerek almıştır. Marshall Planı'ndan çok daha büyük bir ekonomik yükün altına girmiş olan Çin'in gelecekte birçok Kuşak Yol devletinde siyasi ve askeri bir baskı kurabileceği öngörülmektedir. Keza bu tip hamleler şimdilik yatırımların

karşılığını ve aldığı borçları ödeyemeyen devletlerde liman, serbest bölge vb.'nin Çin'e uzun süreler içinde verilmesiyle sonuçlanmıştır. Yine bu devletlerdeki Çin kaynaklı yatırımlarda Çinli uzman ve işçilerin istihdamı ile ilgili devletlerin vatandaşlarına yeterince iş imkânı yaratılmaması da ayrı bir sorun olarak görülmektedir. Bu durumun Çin için yurtdışında Çinli istihdamı anlamına geldiği ve işsizlik sorununu hafifletebileceği de ileri sürülebilir. Diğer yandan ABD ve AB'nin demokrasi, insan hakları ve refah seviyesi yönünden cazibe merkezi olmasına benzer bir çekiciliğin, Çin için ancak uzun vadede ortaya çıkabileceği unutulmamalıdır. Dolayısıyla Kuşak Yol Projesi, fazlasıyla Çin'in kendi ekonomik ve kültürel alanını genişletme anlamı taşımaktadır.

Türkiye - Çin ilişkileri ise son yıllarda siyasi açıdan büyük gelişim göstermiştir. Son üç yılda iki devletin liderleri 6 kez görüşmüşler, karşılıklı ziyaretler ve zirveler gerçekleştirmişlerdir. Ancak aynı durum ekonomik ilişkilere yansımamaktadır. Ticaret dengesizliği Türkiye adına 23 milyar dolarlık bir açık vermektedir. İki devletin üretimlerine baktığımızda ikame malların fazlalığı dikkat çekmektedir. Dolayısıyla ekonomik açıdan iki devlet arasındaki ticaret dengesizliği kapanacak gibi durmamaktadır. Bu dengesizlik Çin'in yapacağı yatırımlarla biraz olsun dengelenebilir ancak burada dikkat edilmesi gereken şey bu yatırımların boyutunun ödeme dengesizliği yaratmamasıdır. Keza böyle bir durum Yunanistan'ın Pire Limanı örneğinde olduğu gibi yeni olaylarla karşılaşılmasına neden olabilir.

İki devlet arasındaki siyasi ilişkilerin aksine halkların birbirlerine yönelik algısı ise Uygur Sorunu nedeniyle fazlasıyla olumsuzdur. Türkiye'nin ABD ile olan ilişkilerinde yaşanan olumsuz kırılma Türkiye'yi özellikle ekonomik anlamda Çin'e daha fazla yaklaşmak zorunda bırakmaktadır. Bu durumsa bugün Çin tarafından izlenen anti-demokratik ve insanca olmayan politikalara Türkiye'nin diplomatik olarak ses çıkarmasını önlemektedir. Unutulmaması gereken husus ise siyasi ve ekonomik ilişkilerin, halklar arasındaki ilişkiler geliştirilmeden fazla mesafe alamayacağıdır.

Prof. Dr. R. Kutay KARACA

1991 yılında Hava Harp Okulu'ndan mezun olan Ragıp Kutay Karaca, 1991-2013 yılları arasında Türk Silahlı Kuvvetleri'nin çeşitli eğitim birimlerinde çalıştı. 2000'de Anadolu Üniversitesi, Kamu Yönetimi Bölümü'nde ikinci lisans eğitimini tamamladı. Karaca, 2003'te Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, SBE, Strateji Bilimi Bölümü'nde yüksek lisans eğitimi bitirdi. 2007'de Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiye Cumhuriyeti Anabilim Dalı'nda "Soğuk Savaş Sonrası Türkiye Cumhuriyeti Çin Halk Cumhuriyeti İlişkileri" başlıklı teziyle doktora derecesini aldı.

2010-2012 yılları arasında Milli Savunma Üniversitesi Stratejik Araştırmalar Enstitüsü'nde öğretim görevlisi olarak çalışan Karaca, 2012'de Uluslararası İlişkiler Siyasi Tarih alanında doçent unvanını aldı. 2013-2017 yılları arasında İstanbul Gelişim Üniversitesi İİSBF Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde doçent olarak görev yaptı ve Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü görevini üstlendi. 2017-2018 yılından Nişantaşı Üniversitesi, İİSBF Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde Bölüm Başkanı ve Fakülte Dekanı Yardımcısı olarak görev yaptı. 2018 yılında Siyasi Tarih alanında Profesör unvanını aldı. 2018-2019 Eğitim Öğretim yılından beri İstanbul Aydın Üniversitesi İİBF Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyeliği ve Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğü görevini yürütmektedir.

Ulusal ve uluslararası alanda çok sayıda makalesi yayımlanan Karaca; Dünyadaki Yeni Güç Çin Tek Kutuptan Çift Kutba, Güç Olma Stratejisi Çin Soğuk Savaş Sonrası Türk Çin İlişkileri adlı tek yazarlı kitaplarının yanında, Diplomasi Tarihi I, Diplomasi Tarihi II, SinoTurkey Relations Concept Policies and Prospects, New Concepts and New Conflicts in Global Security Issues, Asya'da Güvenlik Sorunları ve Yansımaları adlı kitaplarda editörlük yaptı. Ragıp Kutay Karaca, Middle East Institute Middle East-Asia Project Grubu üyeliğinin yanı sıra Diplomasi Araştırmaları Derneği Başkan Yardımcılığı görevini sürdürmektedir.

DARD RAPORLARI

1/2019

Diplomasi Araştırmaları Derneği
Association for Research on Diplomacy